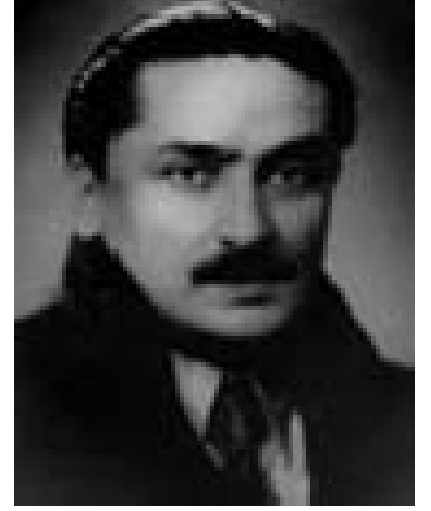

Fuat Arna (1909-1962)

Türk Siyasetçi.

Mustafa Fuat Arna (siyasi hayatta Mustafa adını kullanmayıp yalnızca Fuat Arna ismiyle bilinmektedir), 1909'da İstanbul'da dünyaya geldi. 1864 büyük Çerkez sürgünü sırasında Anadolu'ya göç eden Kuzeybatı Kafkasya kökenli Adıge ailesinden olup Artvin'in Hopa ilçesi Kuledibi mahallesine kayıtlı Abbas Hilmi Bey ve Şadiye Hanım'ın oğludur. Daha sonra Bursa'nın Karacabey ilçesi Cambaz köyüne yerleşen Arna ailesinin, dört çocuğundan biridir. Orduda görevli olan babası Binbaşı Abbas Hilmi Bey, Balkan Savaşları sırasında şehit düşmüş, annesi Şadiye Hanım ise 1928 yılında hayatını kaybetmiştir.

Çocukluk yıllarına dair çok fazla bilgi bulunmayan Arna, 1929 yılında Bursa Askeri Lisesini bitirdikten sonra aynı yıl harp okuluna girdi. Ancak Arna'nın ifadesi ile son sınıfta "sıhhi bakımdan" açığa çıkarıldığı için bu okuldan ayrılmak zorunda kaldı. İlk devlet hizmetine 28 Mayıs 1932'de İstanbul Mahmut Bey Nahiye Müdürlüğü ile başladı. 14 Aralık 1933 yılına kadar bu görevini devam ettirdi. Aynı yıl İstanbul Hukuk Fakültesini kazandığı için işinden ayrılmak zorunda kaldı. Bu okulda öğrenciyken 1933 yılında Rize Mebusu Rauf Bey'in kızı Belkız Hanımla evlendi. 15 Ocak 1940'da tek çocuğu olan kızı Haniç dünyaya geldi.

Arna, 1937'de Hukuk Fakültesinden mezun olduktan sonra yeniden devlet hizmetine girdi. 23 Mart 1938 - 30 Eylül 1938 tarihleri arasında Bitik Nahiye Müdürlüğü ve ardından Emniyet-i Umumiye Müdürlüğünde komiser muavinliği yaptı. Pek çok kazada kaymakam olarak çalıştı. 8 Ağustos 1939 tarihli kararname ile Kırşehir'e bağlı Çiçekdağı Kaymakamlığı görevine başlayan Arna, 9 Mayıs 1941'de Bayındır Kaymakamı olarak tayin edildi. 1943 yılında ise Ağrı'ya bağlı Diyadin kazasının kaymakamlığına getirildi. 3 Temmuz 1944'te Erzurum'un İspir Kaymakamlığına tayin edildi. Gerek Ağrı gerek Erzurum'daki görevleri sırasında doğu illeri hakkında teferruatlı bir bilgiye sahip oldu. Arna, aktif olarak siyasete atılmadan önce 1945 yılında Akçakoca Kaymakamlığında bulunuyordu.

İkinci Dünya Savaşı sonrası ülke içinde ve dışında yaşanan gelişmeler, çok partili hayata geçişi zorunlu kıldı. 7 Ocak 1946'da kurulan Demokrat Parti (DP), kısa sürede dönemin en önemli muhalefet partisi hâline geldi. Cumhuriyet tarihinin ilk çok partili ve tek dereceli seçimi, 21 Temmuz 1946'da yapıldı. Seçim sonuçlarına göre; CHP 395, DP 64, bağımsızlar ise 6 milletvekilliği kazandı. Sonuçların açıklanmasından hemen sonra, seçim sürecindeki sert propagandalar yerini seçimde yolsuzluk yapıldığı iddialarına bıraktı.

Dönemin Bolu Valisi Naci Rollas, CHP Bolu milletvekili adayına destek olması için Akçakoca Kaymakamlığına resmi bir yazı gönderdi. Bu sırada Akçakoca kaymakamı olarak Fuat Arna görevdeydi. Bolu Valisi'nin gönderdiği üzerinde "gizlidir" kaydı bulunan yazıda, Bolu milletvekilliği için parti teşkilatıyla ve parti müfettişiyle tam bir işbirliği halinde çalışmak üzere Elazığ Milletvekili İhsan Yalçın'ın memur edildiği, adı geçen kişiye gereken yardım ve kolaylıkların gösterilmesi ve kendisiyle işbirliği yapılması rica ediliyordu. Arna, partinin adamı olmadığını belirterek, yazının bir

nüshasını hocası ve aynı zamanda DP İstanbul İl Başkanı olan Kenan Öner'e takdim ederken, görevinden de istifa etti. Söz konusu yazı, 16 Temmuz'da *Vatan* gazetesinde yayımlandı. Böylece "tek parti idaresine başkaldıran" bir kaymakam olarak adını duyuran Fuat Arna, 1946 seçimlerinde DP'nin milletvekili adaylığı teklifini reddetmesine rağmen partiye katılarak Türk siyasi hayatı içinde yerini aldı. Demokrat Parti'nin 7-11 Ocak 1947 tarihleri arasında yapılan Birinci Büyük Kongresi'ne Bursa delegesi olarak katıldı. Kongrede, CHP yönetimini ve İnönü'yü ağır bir dille eleştirdiği sert konuşmasıyla dikkatleri üzerine çekti.

Arna siyasi faaliyetleri ile birlikte muhalefetini basın yoluyla da sürdürdü; DP yanlısı bir tutum izleyen *Demokrasi* gazetesini çıkardı. Ancak gazete çok geçmeden sansüre uğradı. Menderes'in, 18 Nisan 1947'de İzmir'de yaptığı konuşmasını sütunlarına taşıyan *Tasvir, Kuvvet, Demokrat İzmir, Yeni Asır* gazeteleriyle birlikte *Demokrasi* gazetesi de Sıkıyönetim İdaresince kapatıldığı gibi müdürleri de tutuklanıp İzmir Ağır Ceza Mahkemesine sevk edildi. Arna'nın duruşmalar sırasında cezaevine götürülürken ellerine kelepçe takıldı. Böylece Arna, Türk basın tarihinde, "Türkiye'de demokrasi devrinde ellerine kelepçe takılan gazeteci" olarak yerini aldı. Mahkeme, 9 Ağustos 1947'de tutuklu gazetecilerin beraatlarına karar verdi.

Serbest kalan Arna, DP'nin teşkilatlanma çalışmaları kapsamında Doğu ve Doğu Karadeniz illerinde parti müfettişi olarak görevlendirildi. Bu görevinden kısa bir süre sonra 1946 ruhunu kaybettiğini düşündüğü DP'den ayrıldı. 1948 yılına gelindiğinde DP'nin kuruluş döneminde ön safta hizmet veren kişilerin büyük çoğunluğu partiden kopmuştu. Mareşal Fevzi Çakmak, Kenan Öner, General Sadık Aldoğan, Hikmet Bayur, Emin Sazak, Ahmet Tahtakılıç ve Osman Bölükbaşı bunlardan sadece bir kaçıydı. DP'den ayrılan bu kişiler, dönemin ikinci önemli muhalefet partisi olan Millet Partisi'ni (MP) kurdular. Arna da kısa bir süre içinde MP'ye Genel İdare Kurulu (GİK) üyesi olarak katıldı. Partinin teşkilatlanma çalışmalarında yer aldı.

Arna'nın adının karıştığı ve 1950 seçimleri öncesi büyük ses getiren en önemli gelişme, İnönü'ye suikast yapılacağı iddiasıydı. 17 Kasım 1949'da Denizli Milletvekili Reşat Aydın tarafından bir suikast ihbarı yapıldı. İhbar, Sadık Aldoğan, Osman Bölükbaşı ve Fuat Arna'nın, İnönü'yü öldürmeye karar verdikleri, daha sonra Celal Bayar'ın da yok edileceği, Mareşal Çakmak'ın yayınlayacağı bir mesaj ile iktidar partisine karşı ayaklanma çıkartılarak, MP'nin iktidarı ele geçireceği yönündeydi. Bu suçlama üzerine tutuklanan Arna ve arkadaşları, iddiaların asılsız çıkmasıyla 21 Kasım 1949'da tahliye oldular.

Arna, muhalif kimliğini yeniden basın faaliyetleri ile devam ettirdi. İlk sayısı 30 Aralık 1949'da çıkan ve haftada bir kez yayımlanan *İzinsiz Muhalefet* adlı dergiyi çıkardı. MP'nin sözcüsü haline gelen dergi, bir taraftan CHP iktidarına, diğer taraftan da muhalefetin ağır kanadı DP'ye karşı mücadeleye girişti. Arna, dergi içerisinde dönemin siyasi yapısını eleştiren pek çok yazıya imza attı. Dergideki "Asrî Diktatörler ve Kanun Yoluyla Terör" adlı yazısında, tarihten örnekler vererek CHP iktidarını eleştirdi. *İzinsiz Muhalefet*'te yer alan eleştiriler, CHP iktidarını rahatsız etti.

Arna, yaklaşan 1950 seçimleri için MP'nin seçim çalışmalarına da katıldı. Seçim faaliyetleri devam ederken *İbret* gazetesinde 14 Nisan 1950'de yayımlanan bir yazısında, ülkenin emniyetini tehlikeye soktuğu, Cumhurbaşkanı, hükûmeti ve Adliyenin manevi şahsiyetlerini tahkir ettiği gerekçesiyle tutuklandı. Arna'nın bu dönemde yargılandığı tek dava bu değildi. *İzinsiz Muhalefet* dergisinde çıkan "Kıyamet" adlı yazısı ve MP'nin toplantılarında yaptığı konuşmalarında, Cumhurbaşkanı'na hakaret ettiği gerekçesiyle hakkında ayrıca dava açıldı. Arna, *İbret* gazetesinde yer alan yazısı için 8 Mayıs'taki duruşmasında 600 lira kefaletle serbest bırakılırken *İzinsiz Muhalefet*'teki yazısı dolayısıyla yargılanması devam etti. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimler sonucunda DP

İktidara gelirken MP ise sadece bir milletvekilliği kazandı. Arna'nın yargılanma süreci Eylül ayına kadar sürdü. 14 Temmuz 1950'de çıkartılan Af Yasası'ndan yararlanarak serbest kaldı.

Seçimlerde istediği başarıyı sağlayamayan MP'nin ömrü de kısa oldu; Parti, 27 Ocak 1954'te irticai suçlamalar sebebiyle mahkeme kararıyla kapatıldı. 10 Şubat 1954'te Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) kuruldu. Partinin kurucu kadrosu içinde Arna da yerini aldı. 1954 seçimleri öncesi DP karşısında muhalif partiler arasında işbirliği çalışmalarında önemli rol oynadı. Basın faaliyetlerini de devam ettiren Arna, 20 Eylül 1952'de yayın hayatına giren *Millet* gazetesinde yazılar kaleme aldı. "Menderes İktidarı Ateşle Oynuyor" adlı makalesinde, hem Meclise hem de Adnan Menderes'e hakaret ve hükûmetin manevi şahsiyetini tahkir ettiği gerekçesiyle sekiz ay hapse mahkûm edilerek İstanbul Sultanahmet Cezaevine gönderildi. 9 Nisan 1955'te beraat etse de onun için yargılanma süreçleri bitmedi. Hakkında Eyüp ve Fatih'te, partisi adına yaptığı konuşmalarında Meclisin manevi şahsiyetine hakaret suçundan yine dava açıldı. Tutuksuz yargılanmasına devam edilen Arna, sonuç olarak 26 Kasım 1955'te Üçüncü Ağır Ceza Mahkemesi kararıyla isnat edilen suçlardan beraat etti. CMP'nin 27-29 Haziran 1955 tarihleri arasında Ankara'da toplanan Birinci Büyük Kongresi'nde Osman Bölükbaşı delegelerin 401 oyunu alarak parti başkanı olurken Arna ise partinin Genel Başkan Vekilliğinin yanı sıra Genel İdare Kurulu (GİK) üyeliğine de seçildi. 1957 genel seçimleri öncesi partisi adına çalışmalarına devam eden Arna, muhalefet arasında işbirliğini sağlamak adına bir kez daha harekete geçti ve Milli Muhalefet Cephesi'nin oluşumu için çaba sarf etti.

27 Ekim 1957'de yapılan genel seçimler neticesinde, DP'nin oyu % 47'ye gerilese de mevcut seçim sistemi dolayısıyla 424 milletvekilliğine sahip olurken CHP 178, CMP 4 ve Hürriyet Partisi (HP) 4 milletvekili ile meclise girdi. Seçimlerde istenilen sonuçların alınamaması, buna karşılık DP'nin muhalefetin önünü kesmek için başvurduğu yöntemler, muhalif partiler arasında yeniden işbirliği görüşmelerine yol açtı. 1958 yılının ilk aylarından itibaren partiler arası temaslar başladı. Arna'nın aktif rol üstlendiği görüşmeler, CMP'nin 16 Ekim 1958'de Türkiye Köylü Partisi (TKP) ile birleşmesini sağladı. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) olarak siyasi hayatına devam eden partinin Üçüncü Büyük Kongresi'nde Arna yeniden GİK üyeliği ile Başkan Vekilliğine getirildi.

DP iktidarı, 27 Mayıs 1960 Darbesi ile sona erdi, siyasi iktidarı ele alan askerler Milli Birlik Komitesi'ni (MBK) kurarak hareketin başına Org. Cemal Gürsel'i getirdi. Böylece darbenin ardından gelişen yeni siyasal rejimde MBK etkin güç oldu. Darbe sonrasında, MBK'nin yanı sıra 27 Mayıs müdahalesinin öngördüğü reformlar yerleşik kılınıncaya kadar ülke idaresinin askerlerin elinde olmasını savunan Silahlı Kuvvetler Birliği (SKB) kuruldu.

27 Mayıs 1960 Darbesi'ne kadar Meclis içinde yer almayan Arna, darbe sonrasında Anayasa ve seçim çalışmalarını sürdürmek üzere oluşturulan Kurucu Meclise (KM) partisi adına Temsilciler Meclisi üyesi olarak katıldı. Arna, Anayasa ve seçim kanununu hazırlayan KM'nin, görevinin sona erdiği Ekim 1961 tarihine kadar çalışmalarına katıldı. Hukukçu kimliğine rağmen Meclis içi seçimiyle oluşturulan Anayasa Komisyonu ve Seçim Kanunu Komisyonu'nda yer almadığı dikkat çeken Arna, Meclisteki on ihtisas komisyonundan; Bayındırlık Komisyonunda görevlendirildi.

Darbe sonrası ilk defa Mecliste görev alan Arna bir konuşmasında, "Memlekette bir ihtilâl olmuştur. En güzel ve en muvaffak bir ihtilâl yapılmıştır" sözleriyle darbeyi destekleyen tavrını belli etse de DP'nin kapatılması ve Yassıada yargılamalarının tarafsızlığı ile ilgili eleştirilerini dile getirmekten çekinmedi. Özellikle idam kararlarına karşı sert bir tutum sergiledi.

Anayasa, 27 Mayıs 1961'de Mecliste onaylandı. 9 Temmuz 1961'de de halkoyuna sunularak % 61,7 evet oyu ile kabul

edildi. Anayasa ile birlikte, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere çift meclisli bir yönetim anlayışı benimsendi. Anayasa halk oylaması sonuçları MBK ve SKB üyeleri tarafından iyi karşılanmadığı gibi yapılacak seçimlerin muhtemel sonuçları hakkında da endişeye sevk etti. Özellikle DP'nin mirasçısı ve devamı niteliğinde görülen partilerin iktidara gelme ihtimali bazı MBK üyelerini rahatsız ediyordu. Bu tarihten sonra siyasi partilerin faaliyetleri daha sıkı bir denetim altına alındı ve liderleri çeşitli defalar Devlet Başkanı Org. Gürsel başkanlığında toplantıya çağrıldı. Yuvarlak Masa Toplantıları adı verilen toplantılara partisini temsilen katılan Arna, bir süre sonra hukuka aykırı bulunduğu toplantıyı terk ederek tepkisini ortaya koydu. Yassıada yargılamaları devam ederken, Yuvarlak Masa Toplantılarından çıkacak kararın, mahkeme sürecini etkileyeceğini düşünüyordu. Arna'nın ve dolayısıyla CKMP'lilerin Yuvarlak Masa Toplantıları hakkındaki bu tavırları, farklı tartışmaları da beraberinde getirdi. Öyle ki bu toplantılar seçim malzemesine dönüşürken, AP lideri Ragıp Gümüşpala ile Arna arasında siyasi bir tartışmanın fitilini ateşledi.

Arna, darbe sonrasında basın faaliyetleri içinde de yer almaya çalıştı. 12 Ekim 1960'da Ankara'da yayın hayatına yeniden başlayan *Kudret* gazetesinin başyazarları içinde yer aldı. Ancak yazarları arasında gösterilmesine rağmen, gerek yoğun seçim ve meclis çalışmaları gerek bir süredir devam eden rahatsızlığı gazetede yazı yazmasına engel oldu.

1960 darbesinden sonra oluşan yeni siyasi konjonktür ordu tarafından şekillenirken, Arna'nın CHP ve DP dönemindeki muhalif duruşu değişmedi. Gerek MBK gerek KM'ye yönelik eleştirilerde bulunmaktan geri durmadı. 15 Ekim 1961'de yapılan seçimlerde CKMP'den İstanbul Milletvekili seçilen Arna, Meclis çalışmaları içinde yerini aldı. İnönü'nün Birinci Koalisyon Hükümeti'nin güven oylamasına katılmayarak karşı tavır geliştirdi.

Anayasa tasarısını destekleyen Arna, seçim, bütçe ve af kanunlarının görüşülmesi sırasında aleyhte söz alarak eleştirdi. Seçim kanununa usul yönünden itiraz etti. Bütçe görüşmelerini ise oldukça uzun sürmesi ve belirli bir usul çerçevesinde yapılmadığı gerekçesiyle eleştirdi. Ayrıca artan vergiler ile memur maaşlarına yapılacak zamları değerlendirdi. Devletin ekonomik durumunun önerilen zamları yapmak için uygun olmadığını söyleyen Arna, hiçbir statü ayırımına gidilmeksizin; yüksek gelirli bir memurla düşük gelirli bir memurun aynı doğrultuda değerlendirilmesini ve bütün memurlara zam yapılmasını haksız buldu.

Arna'nın itiraz ettiği ve aleyhte tutum sergilediği bir başka konu da af meselesiydi. Mecliste, Albay Talat Aydemir ve arkadaşlarının başarısız darbe girişimi sonucunda aflarına dair "ceza kovuşturması yapılmaması hakkında kanun tasarısı" adıyla görüşülen tasarıya karşı aleyhte söz aldı. Tasarısının emrivaki ile yapıldığını düşünen Arna, belirli bir zümreyi kapsayan af kanununun adaletsizliğin göstergesi olduğunu savundu. Özel olarak çıkarılan af, ilerde böyle olayların yeniden yaşanmasına sebep olacaktı. Aydemir ve arkadaşları için çıkarılan af kanunundan kısa bir süre sonra eski DP'lilerin affı meselesi "Anayasayı ihlâl suçundan mahkûm edilenlerin cezalarının kısmen affı" tasarısı olarak Meclisin gündemine geldi. Arna, söz konusu tasarının, siyasi aflu birlikte Meclis gündemine getirilmesinin daha doğru olacağını savundu.

Sivil idare kurulmuş olsa da hala askeri vesayetin devam ettiğini belirten Arna'nın Meclis içi çalışmaları bir süre daha devam etti. Bu arada yakın arkadaşı Bölükbaşı'nın 1962 yılında CKMP'den istifa edip yeniden Millet Parti'sini kurmasına karşılık Arna bu partiye katılmadı. CKMP içindeki çalışmalarına ağırlık verdi. Ancak CKMP'nin, İnönü'nün İkinci Koalisyon Hükümetinde yer almasına karşı çıktığı için başkan vekilliğinin yanı sıra GİK üyeliğinden de ayrıldı. Kendi partisinden de içinde yer almasına rağmen kurulan hükûmete hayır oyu verdi.

On altı yıllık siyasi mücadelesinde, hakkında kırka yakın dava açılan Arna, Türkiye’de demokrasinin ve adil bir yönetim şuurunun gelişmesine katkıda bulundu. İstanbul Milletvekilliği görevini devam ettirirken, Ankara’da 21 Ekim 1962’de 53 yaşında hayatını kaybetti.

Firdes TEMİZGÜNEY

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

BCA. 30/11.1.133.30.17.

BCA. 30/11.1.167.15.14.

BCA. 30/11.1.176.17.2.

Emekli Sandığı Arşivi

09.725.005.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

Kurucu Meclis Tutanak Dergisi, II. Birleşim, 20 Şubat 1961; VIII. Birleşim, 27 Şubat 1961.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, C. 1, 2 Aralık 1961; C. V, 30 Nisan 1962; C. VIII, 12 Ekim 1962.

Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, C. VIII, 12 Ekim 1962.

Fuat Arna’ya ait nüfus kayıt örneği

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hal Tercümesi, Sicil No: 27.

Sürelî Yayınlar

Akşam, 8 Ocak 1947

Cumhuriyet, 26 Eylül 1960; 7 Ekim 1960; 3 Aralık 1960; 25 Ekim 1962

Dün ve Bugün, 6 Ocak 1956

Hür Söz, 8 Kasım 1976

İstiklâl, 18 Kasım 1949

İzinsiz Muhalefet, 30 Aralık 1949; 13 Ocak 1950; 20 Ocak 1950

Kudret, 27 Eylül 1961

Millet, 8 Temmuz 1954; 24 Ocak 1961

Milliyet, 9 Mayıs 1950; 19 Eylül 1950; 28 Ocak 1954; 14 Aralık 1954; 10 Nisan 1955; 27 Kasım 1955; 28 Aralık 1960

Ulus, 19 Eylül 1943; 19 Temmuz 1945; 8 Ocak 1947; 15 Ağustos 1947

Yeni Sabah, 16 Nisan 1950; 18 Nisan 1950; 21 Nisan 1950; 9 Mayıs 1950

Zafer, 16 Nisan 1950

Araştırma Eserleri

BABAN, Cihad, **Politika Galerisi Büstler ve Portreler**, İstanbul 1970.

BÖLÜKBAŞI, Deniz, **Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı**, İstanbul 2005.

BÖRKLÜOĞLU, Levent, "27 Mayıs Askeri Darbesi Sonrasında Ordu İçinde İktidar Mücadelesi: Milli Birlik Komitesi ve Silahlı Kuvvetler Birliği", **Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1/2, 2017, s. 13-28.

İNAN, Süleyman, **Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes**, Ankara 2006.

İNAN, Süleyman, "1949'da İnönü ve Bayar'a Suikast İddiası: Reşat Aydın'ın Olayı", **ÇTTAD**, 4/11, 2005, s. 201-230.

KARAKUŞ, Emin, **40 Yıllık Bir Gazeteci Gözü ile İşte Ankara**, İstanbul 1977.

KİLİ, Suna - GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Türk Anayasa Metinleri (1830-1980)**, Ankara 1982.

ÖNER, Kenan, **Siyasi Hatıralarım ve Bizde Demokrasi**, İstanbul 1948.

ÇAYLAK, Adem, **Osman Bölükbaşı ve Siyasal Hareketi**, Ankara 2010.

YETKİN, Barış, "1945-1950 Arası "Demokratikleşme" Sürecinde Basın", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, 17/18, 2010, s. 1-38.

TANÖR, Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)**, Ankara 1999.

TBMM Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Ankara 2012.

TBMM Albümü, 4. Cilt 1960-1983, Ankara 2010.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/fuat-arna-1909-1962/?pdf=6313> adresinden erişilmiştir